

Phenomenological Analysis of Divorce Socialization

Zahra. Ghassourian Jahromi¹, Samineh. Bahadori Jahromi^{2*}, Abdolhamid. Delshad³, Keramatollah. Rasekh⁴

¹ PhD Student, Department of Social Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran

² Assistant Professor, Department of Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran

³ Assistant Professor, Department of Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran

⁴ Associate Professor, Department of Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran

* Corresponding author email address: sanazbahadori.jahromi@yahoo.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Ghassourian Jahromi, Z., Bahadori Jahromi, S., Delshad, A., & Rasekh, K. (2024). Phenomenological Analysis of Divorce Socialization. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(5), 1-22.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

The present study aims to conduct a phenomenological analysis of divorce socialization in the southern region of Fars Province. This study was conducted using a qualitative approach and a phenomenological method. Data were collected through semi-structured interviews. A total of 14 divorced men and women were selected as the sample using purposive sampling. Data analysis was performed through coding. The findings of this study revealed that, in the open coding stage, conceptual labels were assigned to raw data, and those with shared characteristics were categorized under the same concept. In the axial coding stage, the categories derived from open coding were grouped into broader categories, which included: marriage as a lifelong commitment, shattered assumptions, rebuilding life and adapting to divorce, family and friends' support, increased control and reduced independence, social insecurity, homogamy in social interactions, social exclusion, job insecurity, family as a source of acceptance for divorce, emotional discharge, connection with spirituality, children as a life purpose after separation, and social resilience. Subsequently, in the selective coding stage, all categories were integrated into a core category labeled "divorce socialization." Ultimately, based on the lived experiences of the study participants, it can be concluded that two macro-level contexts (social, cultural, and economic) on the one hand, and two meso- and micro-level contexts (individual and interactional) on the other, serve as the underlying factors contributing to the occurrence of divorce.

Keywords: divorce, qualitative method, grounded theory, socialization, family

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Family has historically been regarded as the fundamental institution for preserving and sustaining human culture, and it remains a universal social phenomenon (Mosadegh et al., 2023; Navabinejad et al., 2024). The foundation of this sacred institution is marriage, but more crucial than marriage itself is its success and stability. A stable marital relationship fosters personal growth and self-actualization, whereas its failure leads to persistent distress and psychological turmoil (Shafiei Nia et al., 2021). Scholars in family studies emphasize that the foundation of family health is the strength of the marital relationship (Evans, 2001; Keshavarz et al., 2018; Sharma, 2011). However, divorce has emerged as the most significant threat to the stability of the family, making it a priority issue in psychological health research. Divorce has widespread and long-term consequences, as divorced individuals commonly experience significant symptoms of depression, anxiety, and psychological distress (Aghajani et al., 2017; Andersson, 2015; Brown & Wright, 2019; Felix et al., 2013; Jones & Yeung, 2014). This situation not only threatens the current family structure but also has negative implications for children and future generations (Bagi & Hosseini, 2021; Balali et al., 2019). Statistics indicate that the highest rate of divorces occurs within the first five to ten years of marriage.

The perception of a happy and enduring marriage has been significantly challenged in the past five decades, with nearly half of marriages ending in divorce (McKnight, 2009; Navabi Nejad et al., 2017). A considerable proportion of divorced individuals seek remarriage, but more than half of those who remarry eventually file for divorce again (Brown & Wright, 2019; Creswell, 2013; Evans, 2001; Felix et al., 2013; Gómez-Díaz, 2011; Parsakia & Darbani, 2022). Divorce is a prominent indicator of marital distress and family dysfunction, constituting a social issue that leads to numerous adverse psychological, social, and economic consequences (Amato, 2014). In Iran, divorce rates have been rising, with the marriage-to-divorce ratio declining from 8:1 in 2007 to 3.3:1 in 2021, reflecting an alarming increase in marital instability (Shafiei Nia et al., 2021; Vaez, 2018).

A review of divorce trends in Fars Province shows an upward trajectory in divorce rates. Official statistics indicate that the number of registered divorces in the province has increased significantly over the past decade. The growing divorce trend has prompted extensive research into its underlying causes and socio-economic consequences. However, studies on divorce in Fars Province are highly diverse, often leading to conflicting findings. Variations in research variables, methods, and sampling techniques have resulted in inconsistent conclusions, making it difficult to develop effective intervention strategies. Given these complexities, the present study seeks to explore the phenomenon of divorce socialization using a phenomenological approach to understand the experiences of divorced individuals in Fars Province.

Methods and Materials

This study adopted a qualitative approach with a phenomenological research design. The research aimed to explore the socialization process of divorce by analyzing the lived experiences of divorced individuals. The study population included all divorced individuals in southern Fars Province (Lar, Jahrom, and Darab) between March 2021 and March 2023. The sample was selected using purposive snowball sampling to ensure accessibility to suitable participants. Eligibility criteria included a minimum education level of a high school diploma, employment status, and having experienced a divorce within the past six months to three years.

Since qualitative research does not predetermine sample size, data collection continued until theoretical saturation was reached. After conducting interviews with 14 men and women, data saturation was achieved. Data were collected through in-depth semi-structured interviews conducted in private settings with participant consent. In addition to interviews, field notes and observations were also utilized for data collection.

Data analysis followed the systematic coding approach of Strauss and Corbin. The coding process involved three stages: open coding, axial coding, and selective coding. Open coding involved labeling raw data and categorizing them based on shared characteristics. Axial coding grouped the identified categories into broader themes, including lifelong commitment to marriage, shattered assumptions, rebuilding life, family and social support, loss of independence, social insecurity, homogamy in social interactions, social exclusion, job insecurity, spirituality, emotional discharge, children as a purpose after divorce, and social resilience. In the final stage of selective coding, these categories were integrated into the overarching theme of "divorce socialization."

Findings

The demographic analysis of participants revealed that the sample included individuals aged between 21 and 42, with varying levels of education and employment backgrounds. The findings indicated that the participants' experiences of divorce socialization were shaped by multiple factors at the macro, meso, and micro levels.

At the macro level, socio-cultural and economic contexts influenced participants' experiences. Many divorced individuals faced social stigma, financial instability, and limited job opportunities, which hindered their post-divorce adjustment. At the meso level, the role of family, friends, and community was significant in shaping participants' ability to cope with divorce. Some individuals experienced strong family support, while others faced rejection or excessive control from family members.

At the micro level, participants' personal beliefs, emotional resilience, and coping strategies played a crucial role in their post-divorce socialization. Many individuals struggled with shattered assumptions about marriage, trust, and self-worth. Some engaged in maladaptive coping mechanisms, such as isolation or reliance on superstitions, while others sought therapy, engaged in spiritual practices, or formed new social connections to rebuild their lives.

The analysis also revealed gender differences in post-divorce experiences. Women reported facing greater social stigma, economic hardships, and family control, whereas men were more likely to experience emotional detachment and loneliness. Additionally, participants with children emphasized their role as a primary source of meaning and motivation after divorce.

Discussion and Conclusion

The findings indicate that divorce socialization is a complex and multifaceted process influenced by structural, cultural, and individual factors. Divorce not only disrupts the traditional family system but also alters individuals' social identities and relationships. The study highlights the need for comprehensive support systems that address the economic, emotional, and social challenges faced by divorced individuals.

From a theoretical perspective, the results align with Kaslow's (1996) model, which suggests that individuals experience three stages of divorce: pre-divorce, transition, and post-divorce recovery. The study found that individuals go through emotional turmoil, loss of identity, and social exclusion before

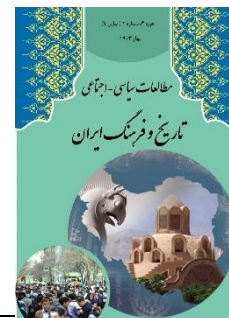
gradually reconstructing their lives. This process is influenced by the level of social support they receive and their ability to develop resilience.

The study also supports Goffman's (1982) theory of social stigma, as many participants reported experiencing discrimination and judgment due to their divorced status. Women, in particular, faced higher levels of social scrutiny and exclusion, leading to challenges in employment and remarriage. These findings are consistent with previous research demonstrating the negative impact of social stigma on divorced individuals' well-being.

Additionally, the study emphasizes the role of spirituality and personal agency in divorce socialization. Many participants found solace in religious practices, which provided them with emotional strength and a sense of purpose. Moreover, individuals who actively sought social connections and economic independence were more successful in adapting to post-divorce life.

Overall, the study suggests that divorce is not merely a legal or personal event but a broader social phenomenon that requires systemic interventions. Policies aimed at reducing social stigma, providing economic support, and promoting psychological well-being can facilitate a smoother transition for divorced individuals. Future research should explore the long-term effects of divorce socialization and identify effective strategies for supporting divorced individuals in different socio-cultural contexts.

This study contributes to the understanding of divorce socialization by shedding light on the lived experiences of divorced individuals in Fars Province. By addressing the structural, social, and psychological dimensions of divorce, the findings provide a comprehensive framework for developing interventions that promote resilience and social reintegration among divorced individuals.

واکاوی پدیدارشناسانه جامعه پذیری طلاق

زهرا قسوریان جهرمی^۱، ثمینة بهادری جهرمی^۲، عبدالحمید دلشاد^۳، کرامت الله راسخ^۴

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران
۲. استادیار، گروه جامعه شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران
۳. استادیار، گروه مدیریت، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران
۴. دانشیار، گروه جامعه شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: sanazbahadori.jahromi@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

قسوریان جهرمی، زهرا، بهادری جهرمی، ثمینة، دلشاد، عبدالحمید، و راسخ، کرامت‌الله. (۱۴۰۳). واکاوی پدیدارشناسانه جامعه پذیری طلاق. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*, ۳(۵), ۲۲-۱.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

هدف پژوهش حاضر، تحلیل پدیدارشناسانه جامعه پذیری طلاق در جنوب استان فارس است. این مطالعه به روش کیفی و از نوع پدیدارشناسانه انجام شد؛ برای گردآوری داده‌ها از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده گردید. ۱۴ زن و مرد مطلقه به روش نمونه‌گیری هدفمند به عنوان حجم نمونه، انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری استفاده شد. یافته‌های پژوهش حاضر به این صورت بود که، در مرحله کدگذاری باز، به داده‌های خام برچسب مفهومی زده و سپس آن‌هایی که با هم مشترک بودند در یک مقوله نام‌گذاری شدند. در مرحله کدگذاری محوری، مقوله‌های به دست آمده در کدگذاری باز ذیل مقوله‌های کلی‌تر قرار گرفتند که عبارتند از: ازدواج یک تعهد مادام‌العمر، شکسته شدن فرضیات، بازسازی زندگی و سازگاری با طلاق، حمایت خانواده و دوستان، افزایش کنترل و کاهش استقلال، عدم امنیت اجتماعی، همسان‌گزینی در معاشرت، طرداجتماعی، عدم امنیت شغلی، خانواده به عنوان منبعی برای پذیرش طلاق، تخلیه هیجانی، پیوند با معنویت، فرزندان به عنوان هدف زندگی پس از جدایی و تاب‌آوری اجتماعی. سپس در مرحله کدگذاری انتخابی همه‌ی مقولات در یک مقوله اصلی تحت عنوان «جامعه‌پذیری طلاق» نام‌گذاری گردید. در نهایت، بر اساس تجربه‌ی زیسته‌ی افراد مورد مطالعه می‌توان گفت، دو بستر کلان (اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) از یک طرف و دو بستر میانی و خرد (فردی و تعاملی) از سوی دیگر زمینه‌های بروز طلاق می‌باشند.

کلیدواژگان: طلاق، روش کیفی، گزندتئوری، جامعه‌پذیری، خانواده.

خانواده مفهومی است که از گذشته تا امروز پایه‌ای‌ترین نظام حفظ و دوام فرهنگ انسان‌ها بوده و به منزله یک پدیده بشری و همگانی در نظر گرفته شده است (Mosadegh et al., 2023; Navabinejad et al., 2024). مقدمه تشکیل این نهاد مقدس، ازدواج است اما آنچه که از خود ازدواج مهم‌تر است، موفقیت و پایداری این رابطه است. استواری این رابطه می‌تواند زمینه رشد شخصی و خودشکوفایی را برای فرد فراهم سازد و در عین حال، شکست در آن، آشفتگی گسترده و ماندگاری را به دنبال دارد (Shafiei Nia et al., 2021). متخصصان علوم خانواده تأکید دارند سنگ‌بنای سلامت خانواده، موفقیت رابطه زن و شوهری است (Evans, 2001; Keshavarz et al., 2018; Sharma, 2011). از طرفی، امروزه طلاق مهم‌ترین تهدید علیه بنیان خانواده به شمار می‌رود و شناخت عوامل مؤثر و متأثر از آن از اولویت‌های بهداشت روان به شمار می‌آید. وقوع طلاق با پیامدهای گسترده و بلندمدتی همراه است به گونه‌ای که به‌طور معمول پس از طلاق افراد نشانه‌های معنادار افسردگی، اضطراب و پریشانی روانی را تجربه می‌کنند (Aghajani et al., 2017; Andersson, 2015; Brown & Wright, 2019; Felix et al., 2013; Jones & Yeung, 2014). این وضعیت نه تنها برای وضعیت فعلی خانواده تهدید کننده است، بلکه پیامدهای منفی و آشفتگی‌های درازمدت و نهفته‌ای را برای فرزندان و نسل آینده به دنبال دارد (Bagi & Hosseini, 2021; Balali et al., 2019). همچنین آمارها نشان می‌دهند که تعداد طلاق‌های ثبت شده در نخستین سال‌های زندگی به ویژه تا ۵ تا ۱۰ سال نخست زندگی مشترک نسبت به سال‌های دیگر بیشتر است.

تصور زندگی سراسر خوشی و پایدار در ۵۰ سال اخیر با تقریباً طلاق نیمی از ازدواج‌ها با چالش همراه بوده است (McKnight, 2017; Navabi Nejad et al., 2009). از این طلاق‌ها، بیشتر از نیمی خواستار ازدواج مجدد و بیش از نیمی از کسانی که ازدواج مجدد داشته‌اند، مجدداً خواستار طلاق بوده‌اند (Brown & Wright, 2019; Creswell, 2013; Evans, 2001; Felix et al., 2013; Gómez-Díaz, 2011; Parsakia & Darbani, 2022). طلاق مهم‌ترین شاخصه آشفتگی زوجین و تبلور آسیب عمیق ازدواج و خانواده است که به عنوان یک آسیب اجتماعی می‌تواند زمینه ساز بروز بسیاری از مسائل و پیامدهای منفی بوده و تأثیرات مخربی روی بهزیستی افراد و دیگر سطوح فردی و اجتماعی داشته باشد (Amato, 2014). مروری بر وضعیت طلاق‌های قانونی در ایران نیز نشان دهنده سیر صعودی رشد طلاق است. طبق آمار از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ نرخ نسبت ازدواج به طلاق در کشور از ۸/۲۸ به ۳/۹ و در سال ۱۴۰۰ به ۳/۴۸ رسیده است. میزان طلاق در ایران از سال ۱۳۹۵ به صورت پیوسته در حال افزایش بوده و از ۹۴ هزار طلاق در سال ۱۳۹۵ به ۱۷۲ هزار فقره در سال ۱۳۹۵ به ۱۷۵ هزار فقره رسیده است که بدترین وضعیت موجود از سال ۱۳۴۳ تاکنون بوده است (Shafiei Nia et al., 2021; Vaez, 2018).

نگاهی به وضعیت طلاق در استان فارس نشان می‌دهد که نرخ رشد طلاق طی سال‌های اخیر سیر صعودی داشته است بر اساس آمارهای منتشر شده از سوی سازمان ثبت احوال در ایران در سال ۱۳۸۷ از جمعیت متأهل کشور ۱۱۰۵۱۰ نفر طلاق گرفته‌اند و این رقم در سال ۱۳۹۱ به ۱۵۰۳۲۴ نفر افزایش یافته است. نسبت ازدواج به طلاق هم طی سال‌ها متفاوت بوده است. مثلاً در سال ۱۳۸۷ این نسبت ۸ بوده که بدین معناست در مقابل هر ۸ ازدواج ثبت شده، یک طلاق به ثبت رسیده است. این نسبت در سال‌های بعد سیر نزولی داشته مثلاً در سال ۱۳۹۱ به ازای هر ۵.۵ ازدواج ثبت شده، یک طلاق به ثبت رسیده است. این اعداد نشان دهنده رشد میزان طلاق در استان فارس است. با توجه به اهمیت موضوع طلاق و روند رو به رشد آن در استان فارس محققان مطالعات زیادی را پیرامون عوامل مؤثر بر این پدیده و آثار و پیامدهای آن در حوزه‌های مختلف انجام داده‌اند. نکته‌ای که می‌بایست بدان توجه کرد این است که مطالعات صورت گرفته پیرامون طلاق در استان فارس آن قدر متفاوت و گوناگون هستند که باعث سردرگمی خوانندگان و استفاده کنندگان آن می‌شود. تنوع در متغیرها و روش‌ها،

تفاوت در نمونه‌ها و روش نمونه‌گیری و سایر ویژگی‌های مطالعات طلاق که یک سؤال مشترک را مورد بررسی قرار می‌دهد، غالباً نتایج ناهم‌سویی را به دست داده‌اند که نمی‌توان به پاسخ قانع‌کننده‌ای دست یافت و بر اساس آن برنامه‌ریزی کرد همچنین با آنکه تحقیقات زیادی پیرامون مسئله طلاق انجام شده، این مسئله هنوز پابرجاست و به سیر صعودی خود طراحی می‌دهد. پژوهش حاضر با استفاده از متون و انجام مصاحبه عمیق در پی پاسخ به این سؤالات است که ابعاد و مولفه‌های اصلی و تاثیرگذار جامعه‌پذیری طلاق در سطح کلان کدامند؟ الگوی متناسب و سازگار برای جامعه‌پذیری طلاق با توجه به ابعاد و مولفه‌های اصلی و تاثیرگذار جامعه‌پذیری طلاق در سطح کلان برای جنوب استان فارس کدام است؟

روش پژوهش

تحقیق حاضر با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی انجام شد. این روش سه مؤلفه بسترها، فرایندها (عوامل مداخله گر و راهبردها) و پیامدها را در بر داشت. جامعه مورد مطالعه در تحقیق حاضر شامل تمامی افراد مطلقه در بازه زمانی فروردین ماه ۱۴۰۰ تا اسفندماه ۱۴۰۱ در جنوب استان فارس (لارستان، جهرم، داراب) بود. نمونه‌گیری پژوهش با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله برفی، جهت دسترسی راحت‌تر به نمونه‌های مورد نظر استفاده شد. شرایط لازم برای ورود به پژوهش عبارت اند از: داشتن حداقل تحصیلات دیپلم، شاغل، حداقل شش ماه و حداکثر سه سال از طلاق آن‌ها گذشته باشد. با توجه به مفروضات اساسی رویکرد کیفی و طبق نمونه‌گیری نظری تعداد نمونه پیش از اجرا تحقیق تعیین نمی‌شود و فرایند نمونه‌گیری تا زمانی ادامه پیدا می‌کند تا اشباع اطلاعات حاصل شود؛ لذا حجم نمونه بعد از مصاحبه با ۱۴ زن و مرد، داده‌ها به اشباع رسید. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، مصاحبه‌های عمیقی با زنان و مردان طلاق گرفته جنوب استان فارس (لارستان، جهرم، داراب) و در محیطی خلوت، با رضایت طرف مصاحبه شونده، انجام شد. همچنین علاوه بر استفاده از روش مصاحبه، از سایر روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در پدیدارشناسی نظیر یادداشت برداری میدانی و مشاهده نیز استفاده شد. داده‌های به دست آمده مطابق با رویکرد نظام دار استروس و کوربین طی فرآیندی منظم و در عین حال مداوم مورد تحلیل قرار گرفت. برای این کار از فرآیند سه مرحله‌ای، کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد. برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد یافته‌ها از سه فن مرسوم کنترل و اعتباریابی توسط شرکت کنندگان (از آن‌ها خواسته شد داده‌ها را ارزیابی کرده و درباره صحت آن‌ها نظر دهند)، مقایسه‌های تحلیلی (در این روش به داده‌های خام رجوع شد تا ساخت بندی مدل با داده‌های خام مقایسه و ارزیابی شود) و استفاده از فن ممیزی (در این زمینه سه نفر متخصص در حوزه نظریه داده بنیاد بر مراحل مختلف کدگذاری و مفهوم سازی و استخراج مقولات نظارت داشت) استفاده شد. ملاحظات اخلاقی الزامی در این پژوهش شامل کسب رضایت آگاهانه از شرکت کنندگان و اخذ رضایتنامه کتبی، رازداری (استفاده از نام مستعار مانند شرکت کننده شماره ۱، ۲، و... در تمام طول پژوهش) و حق انصراف برای شرکت کنندگان بود.

یافته‌ها

قبل از ارائه یافته‌های پژوهش، اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره (۱) قابل مشاهده است:

مشخصات جمعیت شناختی مصاحبه شوندهگان

مصاحبه شوندهگان	سن	جنسیت	تحصیلات	شغل	تعداد فرزند	مدت ازدواج به سال	مدت جدایی
شماره (۱)	۲۸	زن	لیسانس	شاغل	۱	۱۰	۶ ماه
شماره (۲)	۳۶	زن	فوق لیسانس	شاغل	۲	۱۹	۲ سال
شماره (۳)	۲۵	زن	لیسانس	شاغل	۲	۸	۱ سال
شماره (۴)	۲۴	زن	لیسانس	خانه دار	۲	۵	۱ سال
شماره (۵)	۲۱	زن	دیپلم	خانه دار	۱	۳	۶ ماه
شماره (۶)	۳۲	زن	لیسانس	شاغل	۲	۱۲	۳ سال
شماره (۷)	۲۷	زن	فوق لیسانس	شاغل	۲	۹	۲ سال
شماره (۸)	۴۲	مرد	دیپلم	کارمند	۲	۱۵	۳ سال
شماره (۹)	۳۱	مرد	لیسانس	شغل آزاد	۲	۸	۳ سال
شماره (۱۰)	۳۸	مرد	لیسانس	کارمند	۲	۱۴	۳ سال
شماره (۱۱)	۳۰	مرد	فوق لیسانس	شغل آزاد	۱	۷	۲ سال
شماره (۱۲)	۲۸	مرد	دیپلم	شاغل	۱	۴	۱ سال
شماره (۱۳)	۳۵	مرد	لیسانس	شغل آزاد	۲	۱۰	۳ سال
شماره (۱۴)	۲۹	مرد	فوق لیسانس	شغل آزاد	۱	۷	۲ سال

واکاوی مفاهیم

برای تحلیل داده‌ها از روش کوربین و اشتراوس (۲۰۰۱) استفاده شد. در این روش داده‌ها در چندین مرحله تحلیل می‌شوند؛ بررسی مکرر و رفت و برگشتی بین داده‌ها، مقایسه مفاهیم، توسعه طبقات و در نهایت استخراج نظریه مستقیماً از داده‌ها انجام شد. پس از انجام مصاحبه‌ها و بازنویسی آن‌ها پژوهشگر اقدام به تحلیل داده‌ها نمود. به این صورت که واحدهای معنایی در متن مشخص گردید و به هر واحد معنایی یک کد اختصاص داده شد. سپس کدها بر اساس تشابه در طبقات همسان قرار گرفتند و به این ترتیب طبقات به دست آمد. در مرحله بعدی جستجو برای ارتباط بین طبقات آغاز شد (کدگذاری محوری) و با پاسخ به سوالات "چه چیزی؟"، "چطور؟"، "چرا؟"، "در کجا؟"، "چه زمانی؟" و "با چه نتیجه‌ای؟" تلاش شد تا مقوله‌های کلیدی مشخص شوند. در مرحله نهایی کدگذاری با ایجاد ماتریکس کدگذاری انعکاسی یا گزینشی فرایند بازتعریف مفهوم محله‌ها جدید توسعه پیدا می‌کند.

کدگذاری باز

اولین روش کدگذاری داده‌های تحقیق برای تجزیه و تحلیل آن‌ها، کدگذاری باز می‌باشد. کدگذاری باز بخشی از تجزیه و تحلیل است که به صورت مشخص به نام‌گذاری و مقوله‌بندی پدیده‌ها از راه بررسی دقیق داده‌ها می‌پردازد. با استفاده از این روش داده‌های جمع‌آوری شده به بخش‌های مجزا خرد گردیده و برای بدست آوردن مشابهت‌ها و تفاوت‌ها به دقت مورد بررسی قرار گرفته‌اند و سؤالاتی درباره موضوع مورد تحقیق که داده‌ها حاکی از آنند، مطرح گردید. در ابتدا، برای اینکه حجم مطالب و مصاحبه‌های انجام شده زیاد بود و در چنین حالتی ممکن است محقق دچار سردرگمی شود؛ لذا، برچسب‌های مفهومی برای مصاحبه‌های صورت‌پذیرفته با جامعه مورد مطالعه انتخاب گردید که در جدول شماره (۲) ارائه شده است.

جدول ۲

مقوله‌های به‌دست‌آمده از برچسب‌های مفهومی در کدگذاری باز

باور به تداوم و ثبات ازدواج	برقراری ارتباط با زنان مطلقه دیگر از سوی فرد مطلقه (عضویت در گروه نارائان)	عدم تصمیم سریع به ازدواج مجدد	- گسترش شبکه‌های دوستی
پایان ناگهانی و غیرمنتظره دوگانگی پیامها و بازیهای روانی	سوء ظن نسبت به فرد مطلقه کنایه‌ها و نگاه‌های سنگین اطرافیان به فرد مطلقه	درس گرفتن از تجربیات گذشته زندگی در لحظه	- مدیریت ارتباط با همسر سابق - تغییر محل سکونت (مهاجرت)
شکسته شدن فرضیات	عدم تمایل فرد مطلقه به برقراری روابط فامیلی	هدف گذاری و برنامه ریزی	- افزایش توان اقتصادی
خیانت	پیشنهاد رابطه جنسی از سوی همکاران و ارباب رجوع	تقویت اعتماد به نفس	- احساس رضایت شیلی
نقش خانواده‌ها در طلاق	تمایل به کار در محیط‌های زنانه به جهت تأمین امنیت	ادامه تحصیل	- مدیریت منابع مالی
واکنش‌های عاطفی به ترک شدن	نداشتن امنیت شغلی در صورت افشای مطلقه بودن	مطالعه کتب انگیزشی، روان شناسی، شعر و حقوق، نویسندگی، پژوهش	- تمرکز بر روی کار
آسیب‌های طلاق غیرمنتظره	ازدواج موقت و پنهانی به علت دریافت حمایت مالی و عاطفی	تماشای فیلم، گوش دادن به موسیقی،	- حس وظیفه شناسی مضاعف
سازگاری و عدم سازگاری با طلاق	پذیرش طلاق فرزند و حضور دوباره در خانواده	مسافرت، تفریح، ورزش، کوهنوردی، آب نوردی، دره نوردی، افزایش مهارت‌های فنی،	- مشغول شدن به مشاغل متعدد
ترحم و دلسوزی اطرافیان بعد از طلاق	مشورت دادن امید دادن، محبت کردن، همدلی کردن	فرزند به عنوان معنای زندگی پس از جدایی	- حس مسئولیت پذیری مضاعف
حمایت‌ها و کمک‌های اقتصادی بعد از طلاق	استفاده از کمک‌های تخصصی	فرزند به عنوان منبع تامین نیاز عاطفی	- داشتن پشتکار مضاعف
کنترل همه جانبه فرد مطلقه از جانب اعضای خانواده و اجتماع	آشنایی با فرآیند سوگ	اختصاص زمانی با فرزند	- افزایش مهارت‌های حرفه ای
کاهش یا از بین رفتن استقلال فرد مطلقه	تخلیه هیجانات	تامین نیازهای مادی فرزند	مدیریت روابط بین فردی
سوء استفاده	گفت و گو با کودک درون	اختصاص اوقاتی از روز را به شکرگذاری، خواندن نماز، دعا، قران، رفتن به سفرهای زیارتی، توکل و اعتماد به خدا	خود نوازشی و توجه به خود
کسب مجدد استقلال فردی	باور داشتن به یک زندگی خوب که منتج به شکست شد		

کدگذاری محوری

بعد از اینکه در مرحله کدگذاری باز، برچسب‌ها و مفاهیمی را برای مصاحبه‌ها در نظر گرفتیم؛ نوبت به مقوله‌گذاری آن‌ها در مرحله کدگذاری محوری رسید. مقوله‌گذاری داده‌ها به این صورت انجام پذیرفت که، با استفاده از سیر و حرکت‌های مدام بین داده‌های اولیه، شباهت‌ها و تفاوت‌های بین مفاهیم پیدا گردیده و آن مفاهیم و داده‌هایی که با هم مشترک بودن در یک مقوله کلی‌تر نام‌گذاری و مرتب گردید؛ به طوری که اسم هر یک از مقوله‌ها تمام آن مفاهیم مشترک مربوطه را در بر می‌گیرد.

ازدواج یک تعهد مادام العمر

همانطور که هر یک از مصاحبه شنوندگان تجربه خود را از طلاق را توصیف کرده است. این عقیده که ازدواج آن‌ها برای همیشه ادامه خواهد داشت دلالت دارد بر این که آن‌ها فکر می‌کنند با هر آنچه در طول زندگی پیش می‌آید می‌توانند با یکدیگر از آن عبور کنند. آن‌ها فکر می‌کردند که گذشته ادامه دارد و با هم به ساختن حال و آینده می‌پردازند اما هرکدام از آن‌ها به طریقی در رابطه هایشان با چیزی روبرو شدند که انتظارش را نداشتند به آرامی آن‌ها در مسیر رابطه با حوادثی روبرو شدند که برخی از آن اتفاقات جدید بود. آن‌ها سعی می‌کردند که آن اتفاقات را درک کنند و بفهمند و تصور می‌کردند مسئله بزرگی نیست اکنون متوجه شدند که مشکل بزرگی بوده است. آن‌ها همچنین تعجب کردند از اینکه نسبت به آنچه در رابطه اتفاق افتاده بود غافل بودند. در حالی که آن‌ها محکم به این واقعیت چسبیده بودند که یک خانواده هستند، به طور آهسته و به شکل آزار دهنده واقعیت دیگری در حال اتفاق افتادن بود که درباره آن چیزی نمی‌دانستند.

مصاحبه شنونده شماره (۷) اعتقاد داشت که: «آنها همیشه با هم خواهند بود. بخصوص اینکه والدین همسرش وقتی او پانزده سال داشته از هم طلاق گرفتند و او همیشه می‌گفت که دوست ندارد زندگی او هم مثل والدینش شود. آن‌ها باهم زندگی خود را ساخته بودند و همه کسانی که او را می‌شناختند به رابطه آن‌ها غبطه می‌خورد.»

مصاحبه شنونده شماره (۱۳): هم مثل سایرین معتقد بود که: «فکر می‌کردم که هر اتفاقی بیفته هیچوقت همسر مرا تنها نمی‌گذارد. بخصوص اینکه همسر او قبلاً ازدواج کرده بود و بعد از چهار سال زندگی مشترک جدا شده بود و همیشه می‌گفت دوست ندارد برای بار دوم زندگی را از دست بدهد و برای من این حرف‌ها به معنی تعهد و ماندگاری رابطه را می‌داد.»

مصاحبه شنونده شماره (۲) در این باره گفت: «علیرغم مشکلاتی که ما با هم داشتیم و اینکه نیازهای عاطفی و جنسی من در رابطه برآورده نمی‌شد اما من خواستم که کنار همسرم بمونم. حتی وقتی متوجه خیانت او شدم باز تصمیم گرفتم که صبر کنم و این مشکل را حل کنم و دوباره زندگی جدیدی بسازیم اما در نهایت موفق نشدم.»

جدول ۳

مقوله محوری ازدواج یک تعهد مادام العمر

مفاهیم	مقوله محوری
- باور داشتن به یک زندگی خوب که منتج به شکست شد	ازدواج یک تعهد مادام العمر
- باور به تداوم و ثبات ازدواج	

شکسته شدن فرضیات

بولمن (۱۹۹۲) درباره فرض‌های بنیادی در ازدواج توضیح می‌دهد که این فرض‌های بنیادی بستر اصلی سیستم ادراکی ما هستند یعنی فرض‌هایی درباره خود، دیگران و دنیا که به احتمال خیلی کمی می‌دهیم که دچار چالش شوند. او در ادامه نوشت ماهیت تروما باعث از هم پاشیدگی دنیای درونی فرد می‌شود. تجارب منکوب کننده زندگی دنیای درونی فرد را دوباره می‌کند و فرض‌های بنیادی آن‌ها را در هم می‌شکند. از جمله این فرض‌ها، باورهای مربوط به اعتماد و ارتباط ایمن است. همه شرکت کنندگان باور داشتند که در رابطه‌ی قابل اعتماد هستند و هر دو آن‌ها به دنبال یک ارتباط با ثبات و پایدار هستند؛ اما همسرانشان به مدت طولانی در حال فریب، دادن پیام‌های دوگانه و خیانت بودند. هیچکدام از شرکت کنندگان تصور نمی‌کردند که همسرانشان زندگی جداگانه‌ای دارند و پی بردن به این‌ها برای هرکدام از آن‌ها

شوکه کننده بود. آن‌ها احساس قربانی شدن داشتند و فرض‌های بنیادی آن‌ها درباره جهان، ازدواج، همسر و ارزش‌های ازدواج شکسته شده بود.

مصاحبه شونده شماره (۷): «فهمیده بود که همسرش برای آرام کردن خودش مشروب می‌خورد و سعی کرده بود تا به او کمک کند تا ترک کند. حتی شرط همسرش برای ترک کردن (بخشیدن مهریه) را قبول کرده بود تا انگیزه‌ای برای ترک او بشود. او گفت اجازه داده که همسرش نیازهای او را کاملاً نادیده بگیرد؛ و به این مسئله هم تا مطرح کردن طلاق از سوی همسرش اهمیت نداد؛ و وقتی پیغام همسرش را شنید که قصد جدایی دارد ویران شد.» مصاحبه شونده شماره (۴) گفت: «که چطور همسرش به او اطمینان می‌داد که به خاطر علاقه و بچه هایشان می‌خواد به زندگی مشترک برگردد و همه چیز را جبران کند؛ اما همان زمان او با آن خانم رابطه داشت و بعد از یک سال متوجه شد که همسرش از آن خانم فرزند دارد.» مصاحبه شونده شماره (۵) نیز در این باره گفت: «من خیانت اول او را بخشیدم و سعی کردم دوباره به او اعتماد کنم؛ اما بعد متوجه شدم که در تمام مدت همسرم به من دروغ می‌گفت و رابطه پنهانی داشت. او مرا فریب داد و الان دیگه به حرف مردها نمی‌توانم اعتماد کنم. در ارتباط که هستم مدام فکر می‌کنم که این رابطه تداومی ندارد. حتی درباره خودم احساس می‌کنم دیگه برای کسی خواستنی نیستم.»

جدول ۴

مقوله محوری شکسته شدن فرضیات

مفاهیم	مقوله محوری
- پایان ناگهانی و غیرمنتظره	شکسته شدن فرضیات
- دوگانگی پیام‌ها و بازی‌های روانی	
- شکسته شدن فرضیات	
- خیانت	

بازسازی زندگی و سازگاری با طلاق

موضوع ثابت ساختارشکنی و بازسازی نیز در اینجا هم اتفاق افتاد، مصاحبه شونده‌گان سعی کردند که به داستان هایشان معنا و مفهوم بدهند مصاحبه شونده‌گان از فرایند ساخته شدن زندگی مشترک که سال‌ها طول کشید و خراب شد باید به سختی و آهسته به سمت زندگی مجردی بروند. مصاحبه شونده‌گانی که ایمان به خدا داشتند سعی کردند تا بتوانند تیکه‌های زندگی خود را کنارهم قرار دهند. مصاحبه شونده‌گان سعی کردند که معنایی برای این جدایی پیدا کنند به طوری که تعداد کمی از آن‌ها احساسات منفی و تحقیر کننده‌ای نسبت به همسرانشان داشتند. هر چند احساس می‌کردند از جانب همسرانشان آسیب دیده بودند. بخشی از بازسازی به کمک جلسات درمانی بوده است و بخشی به دلیل حمایت خانواده و شبکه دوستان و همکاران و فرزندان بوده است؛ اما بعضی از مصاحبه شونده‌گان هنوز تحت تأثیر آسیب‌های طلاق، نتوانستند معنایی برای زندگی و سازگاری با شرایط طلاق پیدا کنند.

مصاحبه شونده شماره (اول) درباره اینکه چطور با طلاق کنار آمده گفت: «اول حمایت خانواده‌ام و دوستانم و بعد جلسات درمانی خیلی کمک کرد من فکر می‌کنم تنها چیزی که شاید هنوز نیاز به زمان داره و باید روش کارکنم ترس از دست دادن و اینکه بتونم اعتماد کنم به خودم و بعد آدمای دیگر است. بعد از طلاق تازه فهمیدم که در زندگی مشترک خودم و نیازهای خودم را نادیده می‌گرفتم.» اما مصاحبه شونده شماره (۷) گفت: «من هنوز بعد از شش ماه نتونستم، نمی‌تونم این اتفاق را هضم کنم. هنوز نمیدونم چرا زندگی‌م از هم پاشید و چرا

خواست از هم جدا شویم. هنوز منتظر برگشت اون هستم و مطمئنم که بر می‌گرده، زندگی بدون او برام بی‌معنا است. به توصیه یکی از دوستانم رفتم فال قهوه گرفتم و اون گفت که بر می‌گرده. گاهی فکر می‌کنم همسرم را جادو کردند، همه چیز بین ما خوب بود و یک دفعه همه چیز خراب شد. من هنوز دوسش دارم، رفتم پیش دعانویس و او هم تایید کرد.»

جدول ۵

مقاله محوری بازسازی زندگی و سازگاری با طلاق

مفاهیم	مقاله محوری
- روش‌های کارآمد سازگاری با طلاق	بازسازی زندگی و سازگاری با طلاق
- روش‌های ناکارآمد سازگاری با طلاق	

حمایت خانواده و دوستان

با توجه به گفته مصاحبه شونده‌گان در دوره اول، که دوره حین طلاق و بازسازی است، در این مرحله واکنش اعضای خانواده پدری در قالب ترحم و دلسوزی نمایان می‌شود که معمولاً با عدم رضایت فرد مطلقه همراه است. از آنجا که نمونه‌های بررسی شده از زنان طبقه اجتماعی و اقتصادی پایین و متوسط بودند و عموماً قبل از طلاق شغلی نداشتند و همچنین به علت جو فرهنگی شهرهای محل سکونت در خصوص غالب بودن بازگشت زن مطلقه بعد از طلاق به خانواده پدری یا محلی نزدیک خانواده پدری، تقریباً همه آنها بعد از طلاق از حمایت اقتصادی خانواده پدری برخوردار بودند. در ابتدا، پذیرش دختر مطلقه برای خانواده سنگین و نوعی شوک تلقی می‌شد. در این میان، معمولاً خانواده فرد مطلقه پس از طلاق از او حمایت می‌کردند. این حمایت‌ها در دو قالب عاطفی و اقتصادی بود. اگر فرد مطلقه بیکار و بدون درآمد بود، معمولاً فردی از خانواده پدری، مانند پدر و برادر، به او کمک مالی می‌کردند.

مصاحبه شونده شماره (۲) می‌گوید: «خانواده ام خیلی دلسوزی می‌کردند. همه اش مراقب بودن گریه نکنم. شب‌ها می‌خوابیدم، بعضی وقت‌ها مامانم می‌اومد پتو رو می‌زد کنار که ببینه من گریه می‌کنم یا نه. اون قدر مهربونی می‌کردند انگار من توی اون خونه مهمونم.» مصاحبه شونده شماره (۷) می‌گوید: «یکی از دوست هام آرایشگاه داشت. طلاق که گرفتم، درآمد نداشتم. رفتم پیش این دوستم همه چیز یادم داد. کمکم کرد خودم آرایشگاه بزنم. بهم وسایل و پول قرض داد. الان دیگه خودم دستم توی جیبمه.»

جدول ۶

مقاله محوری حمایت خانواده و دوستان

مفاهیم	مقاله محوری
- ترحم و دلسوزی اعضای خانواده در چند ماه نخستین بعد از طلاق	حمایت خانواده و دوستان
- حمایت‌های اقتصادی از جانب خانواده در صورت عدم اشتغال	
- حمایت مالی و عاطفی برخی از دوستان از فرد مطلقه در امور مختلف	

افزایش کنترل و کاهش استقلال

تجربه مصاحبه شونده‌گان در این پژوهش نشان می‌دهد که برای آنان بیشترین پیامدها در بعد اجتماعی و فرهنگی وجود داشته است. ابعاد اجتماعی طلاق که مصاحبه شونده‌گان در این بررسی به آن اشاره کرده اند، شامل: اعمال کنترل، انگ خوردن، ترحم اطرافیان و سردی روابط آنان، مورد طمع واقع شدن، نگاه ابزاری و دشواری امر ازدواج مجدد بوده که همگی خاص دوران بعد از طلاق می‌باشند. افراد بعد از طلاق نیز از برداشت منفی دیگران هراس داشته اند و دچار فوبیای قضاوت منفی دیگران شده اند. مزاحمت‌های جنسی از جمله چالش‌های دیگری بود که افراد بعد از طلاق به کرات با آن مواجه شده بودند. شاید سختترین بعد پیامدهای اجتماعی برای زنان مطلقه که به آن در این پژوهش اشاره کرده اند، نگاه ابزاری و شیء جامعه بدن‌ها است. در توصیف مشارکت کنندگان این نگاه زن مطلقه را به سطح یک شیء تهی می‌کند و آن‌ها را از وجود انسانی محروم می‌کند. با گذشت زمان، حس دلسوزی خانواده به حسی از کنترل و مراقبت تبدیل می‌شد. این رفتار نیز برای زن مطلقه مورد پذیرش نیست و در برخی موارد با ناراحتی و دلخوری و بحث میان فرد و خانواده اش همراه می‌شود. این کنترل و مراقبت نیز در میان زنانی که با خانواده پدری خود زندگی می‌کردند نمود بیشتری داشت. اعمال کنترل از جانب خانواده پدری در جنبه‌های مختلف نمود داشت. از جمله در پوشش و ظاهر، زمان و مکان رفت و آمدهای فرد مطلقه و مکان زندگی او.

مصاحبه شونده شماره (۱۱) در این باره می‌گوید: «بعد از طلاق همه جوره خانواده کنترل می‌کنن. کی می‌ری، کی می‌آی. با کی می‌ری. حتی اگه با تلفن حرف بزنی هم همه می‌خوان بدونن کیه. کلاً استقلال نداری دیگه. همه می‌خوان تو کارت سرک بکشن و کنترلت کنن.» مصاحبه شونده شماره (۳) زندگی زناشویی را با همه مسائلی که با آن درگیر بوده ترجیح می‌دهد و درباره ترجیح آن موقعیت چنین می‌گوید: «وقتی که انسان ازدواج می‌کند خودش رئیس خانه است؛ اما در خانه پدرت این‌گونه نیست. وقتی به عنوان مطلقه به آن خانه برمی‌گردی اعضای خانواده همیشه می‌خواهند مواظبت باشن.»

جدول ۷

مقوله محوری افزایش کنترل و کاهش استقلال

مفاهیم	مقوله محوری
- کنترل همه جانبه فرد مطلقه از جانب اعضای خانواده به خصوص پدر و برادران	افزایش کنترل و کاهش استقلال
- کاهش یا از بین رفتن استقلال فرد مطلقه	
- سوء استفاده جهت انجام دادن کارهای مختلف اعضای خانواده	

عدم امنیت اجتماعی

در بیشتر موارد، طلاق تأثیر منفی در کار و رابطه فرد با همکاران داشته است. عده‌ای از مصاحبه شونده‌گان کاری در محیط بیرون و در ارتباط با مردان داشتند و عده‌ای نیز آرایشگری، خیاطی و قالی بافی می‌کردند. افرادی که کار آن‌ها در محیط بیرون و در محلی با حضور همکاران مرد بود که عنوان کردند بعد از طلاقشان تغییر رفتار و مزاحمت‌هایی را در محل کار خود شاهد بودند. مصاحبه شونده شماره (۲) در این باره می‌گوید: «قبلاً توی یه مطب کار می‌کردم. توی کارهای حجامت و چیزهای دیگه. یکی فهمیده بود من طلاق گرفتم خیلی مزاحم شد. بعدش هم برای فروشنده‌گی رفتم. اولش هم نگفتم مطلقه هستم، اما بالاخره فهمیدن. بالاخره هر جا برم، سر کار می‌فهمن حتی نگم.» مصاحبه شونده شماره (۱۳) نیز در این باره می‌گوید: «دوست‌هایی بودن که توی محیط کارم بهم کمک کردند. ولی خب ضرر هم بهم زدن.»

از اینکه خونه تنها دارم سوء استفاده کنن، بخوان با کسی بیان خونه. بعضی وقتها احساس می‌کردم زیادی بهشون سرویس می‌دم. نهار و شام همه اش خونه من بودن.»

جدول ۸

مقوله محوری عدم امنیت اجتماعی

مفاهیم	مقوله محوری
- سوء استفاده از افراد مطلقه - پیشنهاد رابطه جنسی از سوی همکاران و ارباب رجوع - تمایل به کار در محیط‌های زنانه به جهت تأمین امنیت	عدم امنیت اجتماعی

همسان‌گزینی در معاشرت

زنان پس از طلاق تمایل بیشتر به دوستی با افرادی داشتند که مانند آن‌ها طلاق را در زندگی شان تجربه کرده و شرایط زندگی شبیه به آن‌ها داشتند. تعدادی از زنان در گروه‌های «نارانان»، وابسته به سازمان بهزیستی، عضو بودند و آشنایی آن‌ها با بیشتر دوستانشان حین و پس از طلاق از جلسات نارانان بود. آن‌ها بیان کردند این جلسات و استفاده از طرح‌های مطالعاتی و ارتباط با راهنما منجر شده که برای خود ارزش بیشتری قائل شوند و دیدشان به زندگی و خدا تغییر کند. در نتیجه توانسته بودند سازگاری بیشتری با شرایط خود داشته باشند. مصاحبه شونده شماره (۳) در این باره می‌گوید: «بیشتر دوست‌های من نارانانی هستند. دوست عادی هم دارم، اما احساس می‌کنم اون‌ها نمی‌تونن من رو درک کنن. الان بیشتر با دوست‌های نارانانی ام صمیمی هستم.»

به موازات دوستی فرد با زنان مطلقه دیگر و همگنان خود، رابطه او با دوستان متأهل، که در شرایط متفاوتی از زندگی خانوادگی قرار داشتند، کاسته شد. زنان علت این امر را بی‌اعتمادی دوستانشان به همسرانشان و احساس خطر در رابطه با همسرانشان و همین‌طور درک نکردن آنان از شرایط جدید زندگی شان عنوان کردند. مصاحبه‌شونده شماره (۸) در این باره می‌گوید: «دیگه دوست‌های متأهلم من رو درک نمی‌کنن. بیشتر دوست هام الان یا مجردن یا مطلقه. این‌ها بیشتر درکم می‌کنن تا اون‌ها که الان متأهل ان.»

جدول ۹

مقوله محوری همسان‌گزینی در معاشرت

مفاهیم	مقوله محوری
- کاهش رابطه با دوستان متأهل توسط فرد مطلقه - برقراری ارتباط با زنان مطلقه دیگر از سوی فرد مطلقه (عضویت در گروه نارانان)	همسان‌گزینی در معاشرت

طرد اجتماعی

زنان مطلقه مصاحبه شده بیان کردند که بعد از طلاق روابط اعضای فامیل، به خصوص زنان دارای همسر، با فرد مطلقه به میزان چشمگیری کاهش پیدا کرده بود. مصاحبه‌شوندگان علت این تغییرات رفتار را ترس زنان از روابط زنان مطلقه با همسرانشان عنوان کردند. فرد مطلقه شاهد نوعی طرد نمادین از سوی اقوام و آشنایان خود بود. به این شکل که در بسیاری از موارد صحبت یا حرفی بیان نمی‌شد، اما

فرد مطلقه از نگاه‌های سنگین و معنادار و کنایه‌های اطرافیان، به خصوص در مهمانی‌های خانوادگی، رنج می‌برد. این نگاه‌های سنگین و معنادار و کنایه‌های دیگران برای فرد مطلقه فشار روانی را در پی داشت. مصاحبه شونده شماره (۶) در این باره می‌گوید: «بعد از طلاق اصلاً خود به خود آدم رابطه‌ش با فامیل کم می‌شه. چون وقتی باهاشون رفت و آمد داری، همه‌اش باید نیش و کنایه بشنوی یا پشت سرت پیچ کنن. همه حساس می‌شن به شوهرهاشون.»

همچنین، پس از مدتی از طلاق، فرد مطلقه خود تصمیم می‌گرفت که دیگر در مهمانی‌ها و روابط اعضای فامیل کمتر حضور داشته باشد تا شاهد این فشار روانی و طردشدن از جانب اعضای فامیل نباشد. این مسئله به کاهش روابط فرد مطلقه منجر می‌شد و در نهایت به تنهایی و انزوای بیشتر او دامن می‌زد. مصاحبه شونده شماره (۲) در این باره می‌گوید: «قبل از طلاق فامیل بهم اعتماد داشتن. الان تغییر کرده. به خاطر همین دیگه با فامیل رفت و آمد نمی‌کنم.» مصاحبه شونده شماره (۱۰) نیز در این باره می‌گوید: «دیگه آدم وقتی بعد از یه مدت رفتارهای فامیل رو م‌بینه، حتی اگه دعوتتم کنن جای، دلت نمی‌خواد بری. وقتی نمی‌رم انگار آرامشم بیشتره. نمی‌رم که هم خودم راحت باشم، هم اونها، هم حرف و حدیث کمتر پشتم باشه.»

جدول ۱۰

مقوله محوری طرد اجتماعی

مفاهیم	مقوله محوری
- سوء ظن نسبت به احتمال ارتباط با مردان فامیل با فرد مطلقه از جانب اقوام و همسایگان - کنایه‌ها و نگاه‌های سنگین و معنادار اعضای فامیل و همسایگان نسبت به فرد مطلقه - محدود کردن یا قطع رابطه با برخی از اقوام از جانب فرد مطلقه و عدم رغبت برای حضور در مهمانی‌های فامیلی	طرد اجتماعی

عدم امنیت شغلی

معمولاً فرد مطلقه بعد از طلاق خود از بازار کار طرد م‌شود. از آنجا که مصاحبه شوندگان از تحصیلات و شرایط اجتماعی بالایی برخوردار نبودند، معمولاً مشاغل با سطح تخصص پایین تنها انتخاب آن‌ها بود. مصاحبه شونده شماره (۶) می‌گوید: «طلاق تأثیر منفی توی کارم داشت. کلاً دیدگاه مردم فسا اینه هر کی آرایشگاه داره، مطلقه ست. بعد از طلاق آرایشگاه زدم، ولی مشتری هام که خونه شون نزدیک آرایشگاه بود فهمیده بودن طلاق گرفتم، دیگه نیومدن. دیگه بعد از یه مدت آرایشگاهم رو جمع کردم.»

نقطه مشترک در اظهارات زنان این بود که معمولاً در محیط کار خود از اظهار مطلقه بودن خود خودداری می‌کردند، چون معتقد بودند که نگاه همکاران یا مشتری‌های آن‌ها تغییر می‌کند و ممکن است تأثیر منفی در کارشان داشته باشد. مصاحبه شونده شماره (۷) در این باره می‌گوید: «بعد از طلاق، آرایشگاه زدم و کار کردم. به مشتری‌هایی که باهاشون زیاد صمیمی نیستم نمی‌گم شوهر ندارم. چون اگه بگم، مشتری هام از دستم می‌رن. مردم عقلشون به چمششونه دیگه. می‌گن این آرایشگره به خودش می‌رسه نکنه بخواد کاری کنه.»

مفاهیم	مقوله محوری
- از بین رفتن فرصت‌های شغلی فرد مطلقه در صورت افشای طلاق - نداشتن امنیت شغلی در صورت افشای مطلقه بودن	عدم امنیت شغلی

خانواده افراد، منبع اصلی برای پذیرش طلاق

در پژوهش حاضر خانواده به عنوان اصلی‌ترین منبع پشتیبانی و حمایت افراد پس از جدایی نقش به سزایی را ایفا کرده است. زنان و مردان مطلقه در این پژوهش خانواده را مأمی امن برای بیان تصمیم طلاق و حمایت‌های جانبی پس از آن معرفی می‌کنند. خانواده به عنوان ایمن‌ترین منبع افراد پس از جدایی با همدلی و همراهی با فرد آسیب دیده و پشتیبانی‌های مالی و عاطفی، رفع مشکلات مرادی، عدم انتقاد و سرزنش، تأمین محل سکونت، پذیرش بی‌قید و شرط فرد مطلقه و نگهداری از فرزندان و تأمین نیازهای مادی و معنوی آنان و غیره... مهم‌ترین و موثرترین نقش را در رسیدن به سازگاری افراد پس از جدایی از خود نشان می‌دهد. مصاحبه شونده شماره (۱) تجربه خود را این گونه توصیف می‌کند: «خانواده ام چه در زمان زندگی مشترک و چه بعد از اون منو خیلی حمایت کردند. اونا قبول داشتن که زندگی با یه فرد معتاد به سرانجامی نمی‌رسه برای همین جدایی منو تأیید می‌کردن و با حرفاشون به من دلگرمی می‌دادن. همین باعث شد که من به جدایی ام به عنوان بهترین تصمیم زندگی ام نگاه کنم.» مصاحبه شونده شماره (۱۲) نیز چنین بیان می‌کند: «خانواده خیلی حمایت کردن، بهم دلداری می‌دادن حتی میگفتن شاید برگرده تو صبر کن... هم از نظر عاطفی و هم از نظر مالی خیلی بهم رسیدگی کردن.»

جدول ۱۲

مفاهیم	مقوله محوری
- پذیرش طلاق فرزند و حضور دوباره در خانواده - اجتناب از سرزنش - صحبت کردن و مشورت دادن امید دادن، محبت کردن، همدلی کردن، کمک‌های مادی، تأمین مسکن، نگهداری از فرزندان	خانواده افراد، منبع اصلی برای پذیرش طلاق

تخلیه هیجانی

پس از مرگ همسر، طلاق یکی از پر استرس‌ترین مسایلی است که می‌تواند زندگی زنان و مردان را دستخوش تغییرات اساسی سازد و آنان را از نظر روحی و روانی تحت تأثیر خود قرار دهد. با آنکه زنان بیشتر از مردان در زندگی زناشویی سرمایه گذاری عاطفی انجام می‌دهند اما مردان پژوهش حاضر نیز بیان کرده اند که دوره‌ای سخت از فشارهای روحی را گذرانده و متحمل ناراحتی‌های جسمی و روانی شده اند. با این حال به نظر می‌رسد پس از جدایی شرایط برای زنان مطلقه دشوارتر بوده و عدم توجه به مشکلات روحی، روانی ناشی از طلاق آسیب‌های بیشتری را به آنها وارد نموده است. از جمله واکنش‌های زنان و مردان مصاحبه شونده در این پژوهش نسبت به جدایی گریه کردن و سوگواری برای آرزوهای از دست رفته خود می‌باشد. سوگواری و اختصاص دادن زمانی برای گریه و بیان اندوه خود از آنچه اتفاق افتاده است،

می‌تواند در بهتر شدن حال روحی فرد کم بسزایی نماید. زنان و مردانی که دچار سوگ حل نشده می‌گردند، انرژی روانی خود را از دست داده و به این نتیجه می‌رسند که نمی‌توانند زندگی خود را بازآفرینی کرده و احساس درماندگی و ناتوانی می‌نمایند. مصاحبه شونده شماره (۸) در این باره بیان می‌کند: «اوایل که جدا شده بودیم آرام بخش می‌خوردم خیلی داغون بودم. گاهی تو خلوت خودم گریه می‌کردم. این گریه‌ها کمکم می‌کردم خالی بشم تو یه شرکت مشاور داشتیم با اونا صحبت می‌کردم و حالم خیلی بهتر می‌شد.»

جدول ۱۳

مقوله محوری تخلیه هیجانی

مفاهیم	مقوله محوری
- استفاده از کمک‌های تخصصی	تخلیه هیجانی
- آشنایی با فرآیند سوگ	
- تخلیه هیجانات	
- گفت و گو با کودک درون	
- خود نوازشی و توجه به خود	
- عدم تصمیم سریع به ازدواج مجدد	

پیوند با معنویت

توکل به خدا و یاد و نام خدا، می‌تواند سبب آرامش در دل و روی افراد شود. زمانی که فرد خود را تنها و غمزده می‌بیند نیایش و گفت و گو با خدا و انجام فرایض دینی می‌تواند سبب آرامش و تسلاهی وی گردد. زنان و مردان شرکت کننده در پژوهش به کسب انرژی از راه ارتباط با خدا معتقد بوده و هر کدام از هر راهی که با روحیات و شخصیت وی سازگار بود با خدا ارتباط برقرار می‌کرد. در این میان زنان بیشتر به انجام سنن و فرایض دینی علاقمند بودند و مردان رفتارهای دینی متفاوت تری همچون شکرگذاری و اختصاص زمان خاص جهت گفت و گو و صحبت با خدا اختصاص می‌دادند. مصاحبه شونده شماره (۸) تجربه خود را چنین بیان می‌کند: «ازوقتی جدا شدم و از خانواده، همسر و همه خلاصه به خدا بیشتر پناه و سعی می‌کنم با ادعیه و جلسات مذهبی بیشتر خودم رو مشغول کنم از این بابت خیلی خوشحالم. من رو از بچه هام جدا کرده و اجازه دیدن اونارو ازم گرفته. اوایل از زندگیام بیزار بودم و احساس بدبختی سراسر وجود مو گرفته بود ولی حالا تو این وضعیت توکل به ائمه اطهار و امامان معصوم خیلی کمکم می‌کنه.»

جدول ۱۴

مقوله محوری پیوند با معنویت

مفاهیم	مقوله محوری
- اختصاص اوقاتی از روز را به شکرگذاری، خواندن نماز، دعا، قرآن	پیوند با معنویت
- رفتن به سفرهای زیارتی	
- توکل و اعتماد به خدا	

فرزندان به عنوان هدف زندگی پس از جدایی

بسیاری از زنان حاضر در پژوهش با صرف نظر کردن از حق و حقوق قانونی خود حضانت فرزندان را بر عهده گرفته و در کنار آنان زندگی تازه‌ای را در مسیر شکوفایی آغاز کرده اند مصاحبه شونده گان در این پژوهش نیز سعی کرده اند تغییرات بوجود آمده در زندگی فرزندان را به گونه‌ای مدیریت کنند که آسیب کمتری به آنان وارد شده و نیازهای عاطفی و مادی آنها را رفع نمایند. مصاحبه شونده شماره (۲) تجربه خود را چنین شرح می‌دهد: «بچه هام همه چیز من هستند، اوقات خوشی رو با هم داریم، الان به خاطر بچه هام با همه چیز می‌جنگم؛ از حقم دفاع می‌کنم چون باورم اینه اگر جایی کوتاه بیام، بچه هام رو نادیده گرفتم و من اینو نمی‌خوام.»

مصاحبه شونده شماره (۸) نیز در این باره گفت: «دخترم همه چیز من در زندگی ام هست. یه بار که با گروه طبیعت گردی رفته بودم آب نوردی، زیره آب پام لای چن تا سنگ گیر کرد و نمی‌تونستم بیام بالا. داشتم خفه می‌شدم. اون لحظه تنها چیزی که نیروی من رو افزایش داد تا خودم رو نجات بدم و بیام بالا چهره دخترم بود و این فکر که بعد از من چه اتفاقی براش میافته؟»

جدول ۱۵

مقوله محوری فرزندان به عنوان هدف زندگی پس از جدایی

مفاهیم	مقوله محوری
- فرزند به عنوان معنای زندگی پس از جدایی	فرزندان به عنوان هدف زندگی پس از جدایی
- فرزند به عنوان منبع تامین نیاز عاطفی	
- اختصاص زمانی با فرزند	

تاب آوری اجتماعی

زنان و مردان مصاحبه شونده در این پژوهش در کنار افزایش توانمندی‌های فردی خود، نسبت به رشد اجتماعی شان نیز بی‌توجه نبوده و توانسته اند با افزایش و تقویت گروه‌های دوستی و به دست آوردن جایگاه‌های اجتماعی در زمینه اشتغال و سایر مقوله‌های اجتماعی نسبت به رشد و بهزیستی اجتماعی خود تلاش نمایند.

مصاحبه شونده شماره (۸) احساس خود را این گونه شرح می‌دهد: «بعد از جدایی با خیلی‌ها قطع رابطه کردم. مثل بعضی دوستان متألم؛ اما چون روابط اجتماعی خوبی داشتم تونستم دوستان جدیدی پیدا کنم. الان هم دوستان مجرد دارم و هم متأهل که با اونها به تفریح میرم و در کنار اون‌ها لحظه‌های خوشی رو تجربه می‌کنم.» مصاحبه شونده شماره (۱) نیز بیان می‌کند: «چیزی که بیشتر از همه عذابم می‌داد مشکلات مالی بود، آخه مگه میشه با یه یارانه و یه نفقه ناچیز زندگی خودت و دو تا بچه رو اونم تو شیراز با این همه گرونی و تورم بگردونی... این شغلم که اینجا دارم داداشم برام درست کرد... بعدش تقریباً اوضاع بهتر شد؛ یعنی آروم تر شدم، کم و کسری بچه‌ها رو برطرف کردم...»

جدول ۱۶

مقوله محوری تاب آوری اجتماعی

مفاهیم	مقوله محوری
- مدیریت روابط بین فردی - گسترش شبکه‌های دوستی - مدیریت ارتباط با همسر سابق - تغییر محل سکونت(مهاجرت) - افزایش توان اقتصادی	تاب آوری اجتماعی

کدگذاری انتخابی

کدگذاری انتخابی بر آخرین قدم در تجزیه و تحلیل این تحقیق دلالت می‌کند. در این مرحله، اولین گام محقق تشخیص خط اصلی تحقیق بود. یعنی آن هدف اصلی که این تحقیق به دنبال آن بود و همچنین در داده‌های به دست آمده مشهود باشد. سپس برای اینکه بتوانیم به این خط اصلی یک اسم به عنوان مقوله‌ی اصلی بدهیم(اسمی که به مقوله‌ی اصلی می‌دهیم باید همه‌ی واژگان مرتبط با پارادایم را دربر بگیرد)، به مفهوم‌پردازی و تحلیل مقوله‌های به دست آمده در کدگذاری‌های قبلی، پرداخته شد. لذا، در این مرحله از کدگذاری، که مرحله نهایی کدگذاری است، مقوله‌های بدست آمده در مراحل قبل، در یک مقوله اصلی به اسم «جامعه‌پذیری طلاق» که تمام مقوله‌ها را در بر می‌گرفت، ادغام شدند.

بحث و نتیجه‌گیری

پاسخ به این سؤال که زنان با بسترها و پیامدهای تجربه طلاق چگونه جامعه‌پذیری پیدا کرده یا با آن مواجه می‌شوند؛ باید عنوان کرد که اصولاً نمی‌توان از یک فرآیند جامعه‌پذیری کامل نام برد؛ در این مورد، تجربه طلاق عموماً برای هیچیک از مردان و زنان مورد مصاحبه حتی آنهایی که آزادی عمل بیشتری داشتند خوشایند نبوده و هزینه‌های آن به مراتب از مزایای آن بیشتر بوده. از این‌رو، آن چیزی که ناگزیر تحت عنوان الگوی جامعه‌پذیری ذکر کرده‌ایم، بیانگر شرایط با ثبات و مورد قبول مردان و زنان مطلقه نیست، بلکه، به بیان پدیدار شناختی، تنها نوعی مواجهه و زندگی در زیست جهان پس از طلاق است؛ که در ادامه به تحلیل و تفسیر نتایج این پژوهش می‌پردازیم.

روابط مردان و زنان مطلقه با خانواده پدری را می‌توان با نظریه کاسلو منطبق دانست. طبق نظر کاسلو (۱۹۹۶)، افراد مطلقه سه مرحله قبل از طلاق، دوره حین طلاق یا بازسازی و دوره بعد از طلاق یا بهبودی را تجربه می‌کنند. در هر یک از این مراحل، فرد مطلقه تعاملات متفاوتی را تجربه می‌کند. در دوره بازسازی، ترحم و دلسوزی و همچنین حمایت‌های اقتصادی و مالی و در دوره بعد از طلاق با مضامین کنترل فرد مطلقه، از بین رفتن استقلالش و سوء استفاده از او مشخص شد. نتیجه مطالعه در این حوزه با تحقیقات پیشین (Hayati & Soleimani, 2018; Ismaili et al., 2017; Izadi et al., 2021; Jalili & et al., 2022; Keshavarz et al., 2018; Shafiei Nia et al., 2021) همخوانی دارد. در تحلیل روابط افراد مطلقه با دوستان و آشنایان می‌توان از نظریه گافمن (۱۹۸۲) و همچنین طرد اجتماعی سود جست. طبق نظر گافمن، مطلقه بودن را می‌توان ننگ برشمرد که می‌تواند بر هویت اجتماعی و شخصی فرد و تصویری که فرد از خود دارد تأثیرگذار باشد. زنان مطلقه در ارتباط با دیگران، با توجه به اینکه مطلقه بودنشان به منزله یک ننگ آشکار است یا پنهان، متفاوت اند. در واقع، زنان مطلقه جهان خود را به دو گروه تقسیم می‌کنند. گروه بزرگ تر شامل همسایگان، همکاران و افراد جامعه است که باید مطلقه بودن را از آن‌ها پنهان کرد و گروه کوچ تر که می‌توان از حمایت عاطفی و مالی آن‌ها بهره‌مند شد؛ مثل زنان مطلقه دیگر، دوستان قدیمی و اعضای

خانواده پدری زمانی که طلاق گرفتن زنان بر برخی از افراد همچون اقوام و دوستان آشکار است، آن‌ها از داغ ب اعتباری رنج می‌برند و باید به مدیریت تنش‌های موجود در تعامل هایشان با دیگران بپردازند.

بنابراین آن‌ها سعی می‌کنند از طریق ادامه تحصیل و کسب شغل به استقلال دست یابند. برخی از آن‌ها مستقل از خانواده پدری زندگی می‌کنند و خود را از کنترل اعضای خانواده پدری رها می‌کنند و برخی دیگر، که شغلی را نیافته‌اند و همچنان با خانواده پدری زندگی می‌کنند، از اینکه تحت کنترل خانواده خود هستند احساس نارضایتی دارند. در رابطه با دوستان، فرد رابطه با همگنان یا خودی‌ها را به رابطه با غیرخودی‌ها ترجیح می‌دهد خودی‌ها و همگنان همان‌هایی هستند که مانند فرد مطلقه از همسر خود جدا شدند و شرایط زندگی و تجربه داغ ننگ فرد مطلقه را درک می‌کنند. در واقع، مصاحبه شونده‌گان در این حوزه تمایل به همسان‌گزینی در معاشرت با دوستان داشتند. غیرخودی‌ها یا افرادی که شرایط داغ ننگ فرد مطلقه را درک نمی‌کنند، معمولاً با نگاه‌های سنگین و کنایه‌های خود فشار روانی بر فرد مطلقه وارد می‌کنند این یافته با نتیجه مطالعات پیشین (Hayati & Soleimani, 2018; Ismaili et al., 2017; Sadeghi Fasaei & Eythari, 2018; Vaez, 2018) هم‌خوانی دارد.

در حوزه روابط با فامیل و آشنایان و در محل کار و اجتماع، افراد مطلقه طرد اجتماعی و اقتصادی را تجربه می‌کنند. طرد اجتماعی بیانگر روش‌هایی است که طی آن‌ها افراد از مشارکت کامل در جامعه بزرگ تر محروم می‌شوند. مفهوم طرد اجتماعی توجه ما را به طیف وسیعی از عواملی جلب می‌کند که افراد و گروه‌ها را از داشتن فرصت‌هایی که پیش روی اکثر جمعیت است، باز می‌دارد. زمانی که افرادی از جامعه از مطلقه بودن فرد آگاهی ندارند، زن مطلقه از داغ احتمال بی‌اعتباری رنج می‌برد و بنابراین باید به مدیریت اطلاعات بپردازد و مطلقه بودن خود را پنهان می‌کند. در صورتی که اعضای جامعه از مطلقه بودن او آگاه شوند، او دچار طرد اجتماعی می‌شود. معمولاً شرایط شغلی مناسبی برای زن مطلقه فراهم نیست و در بیشتر موارد او ترجیح می‌دهد در محیط کار زنانه، مانند خیاطی، کارگاه‌ها و آرایشگاه، مشغول به کار شود تا احساس امنیت اجتماعی بیشتری را تجربه کند. در حوزه روابط در محیط کار و اجتماع نیز، مفهوم بستر ناامن شغلی و اجتماعی استخراج شد. نتایج تحقیق در این حیطه با نتایج تحقیقات پیشین (Aghajani et al., 2017; Ismaili et al., 2017; Izadi et al., 2021; Keshavarz et al., 2018) هم‌خوانی دارد.

نتایج پژوهش حاضر همچنین نشان داد که پس از جدایی نیازهایی همچون احساس امنیت، نیاز به اعتماد کردن، نیاز به احساس کنترل زندگی، نیاز به ارزشمندی و داشتن رابطه صمیمانه با دیگران اگر به درستی ارضا شوند سبب کاهش آسیب‌ها و جامعه پذیر شدن با شرایط پس از جدایی می‌گردد. رسیدن به این جامعه پذیری نیازمند صرف، زمان، انرژی و استفاده از حمایت‌های محیطی جهت رشد شخصی و تغییر زندگی می‌باشد. مطالعات متعدد نقش معنی دار ویژگی‌های فردی بر چگونگی وضعیت زندگی خانوادگی را نشان داد و معتقدند ویژگی‌های فردی در پیش بینی پشتیبانی عاطفی و خانوادگی کارآمد هستند. ایرن یافته با نتایج مطالعات پیشین (Amato, 2014; Jalili, 2018; Vaez, 2018; et al., 2022) هم‌خوانی می‌باشند.

از مضمون‌های دیگر پژوهش تاب‌آوری فردی، تخلیه هیجانی، فرزندان معنای زندگی پس از جدایی و پیوند با معنویت بودند. حضور فرزندان می‌تواند سبب بهبود شرایط پس از جدایی گردیده در عین حال مردان و زنانی که مسئولیت نگهداری از فرزند را بر عهده گرفته‌اند ممکن است ازدواج مجدد خود را سال‌ها به تأخیر انداخته یا هرگز ازدواج نکنند و تمام تلاش خود را برای بهتر شدن شرایط زندگی آنان قرار دهند. یافته‌های این مطالعه نشان داد زنان و مردان مصاحبه شونده در این پژوهش بیان کرده‌اند که همگی دورانی از غم و اندوه، همراه با گریه و ناراحتی بر زندگی گذشته را گذرانده و با استفاده از کمک‌های تخصصی توانسته‌اند سطوح تاب‌آوری بالاتری را تجربه نمایند. گرایش به معنویت به عنوان راهکاری برای دستیابی به امنیت روانی یکی دیگر از زیر مفهومی استخراج شده در این مطالعه بود. طلاق بر پایگاه

معنوی افراد مطلقه اثرگذرا می‌باشد. معنویت حسی از امید و آگاهی را در وجود فرد بیدار می‌کند که افراد با استفاده از آن می‌توانند در مقابله با احساسات تلخ و شکننده، محافظت شوند. نتایج حاصل از این پژوهش با یافته‌های پیشین (Evans, 2001; Felix et al., 2013; Ji, 2017; Navabi Nejad et al., 2015) در رابطه با نقش دین و معنویت در رسیدن به جامعه پذیری با شرایط جدایی، همسو می‌باشد. مضمون دیگر بدست آمده از تحلیل تجارب مصاحبه شونده‌گان زن و مرد تاب آوری اجتماعی، با زیر مجموعه مدیریت روابط اجتماعی، تحکیم جایگاه شغلی، کسب ثبات اقتصادی می‌باشد. یافته‌های حاضر نشان می‌دهد که زنان و مردان پس از جدایی تغییراتی را در گروه‌های دوستان و اطرافیان خود ایجاد نموده و ارتباطات اجتماعی خود را به نوعی جدید تعریف می‌نمایند. افراد در برخی موارد روابط دوستانه خود را قطع یا کم‌رنگ نموده‌اند و با شرکت در فعالیت‌های مختلف فردی و گروهی دوستان جدیدی یافته و ارتباطات تازه‌ای ایجاد کرده‌اند. یافته پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های پیشین (Felix et al., 2013; Hayati & Soleimani, 2018; Ismaili et al., 2017) همسو می‌باشد. در نهایت بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت جریان طلاق همچون کلیتی پیچیده و چند بعدی به نظر می‌رسد. این کلیت دارای برخی ابعاد ساختاری کلان و برخی جنبه‌های تعاملی میانه و خرد است. به این معنا که بر اساس تجربه‌ی زیسته افراد مطلقه دو بستر کلان (اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی) از یک طرف و دو بستر میانی و خرد (فردی و تعاملی) از سوی دیگر زمینه‌های بروز طلاق می‌باشند. در هر یک از این بسترهای چهارگانه و البته به هم مرتبط، عناصر و مشخصه‌هایی وجود دارد که به اجمال مورد بحث قرار گرفت. بسترهای چهارگانه فوق هر کدام پیامدهایی برای زندگی افراد مطلقه به دنبال داشته‌اند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Aghajani, Z., Jahangiri, J., & Lehsayizadeh, A. (2017). The process of identity construction for women during divorce: Rethinking the sanctity of family and the stigma of divorce. *Social Development, 11*(3), 129-166.

- Amato, P. R. (2014). The consequences of divorce for adults and children: An update. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 23(1), 5-24. <https://doi.org/https://doi.org/10.5559/di.23.1.01>
- Andersson, L. (2015). Gender, family life course and attitudes toward divorce in Sweden. *Acta Sociologica*, 59(1), 51-67. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0001699315615639>
- Bagi, M., & Hosseini, H. (2021). Generational differences in attitudes towards divorce in Iran: Application of a multilevel model. *Strategic Research on Social Issues*, 10(3), 23-44.
- Balali, I., Naqdi, A., & Jafari, R. (2019). Socialization and divorce: A process-oriented examination of the phenomenon of divorce. *Qualitative Research in Health Sciences*, 8(1), 44-56.
- Brown, S. L., & Wright, M. R. (2019). Divorce attitudes among older adults: two decades of change. *Journal of Family Issues*, 40(8), 1018-1037. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0192513X19832936>
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Evans, W. (2001). *Men's experience of divorce: A qualitative study*. Submitted to The Union Institute Graduate School Cincinnati, Ohio].
- Felix, D. S., Robinson, W. D., & Jarzynka, K. J. (2013). The influence of divorce on men's health. *Journal of Men's Health*, 10(1), 3-7. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jomh.2012.09.002>
- Gómez-Díaz, J. A. (2011). Fenomenología del divorcio (o la esencia de la separación) en mujeres. *Psicología & Sociedade*, 23(2), 391-397. <https://doi.org/https://doi.org/10.1590/S0102-71822011000200020>
- Hayati, M., & Soleimani, S. (2018). The consequences of divorce for the divorced individual: A qualitative study. *Psychology Development*, 7(11), 273-288.
- Ismaili, M., Akhouni Darzi, M., & Kazemian, S. (2017). A qualitative study of the factors influencing adaptation to post-divorce conditions in divorced women (phenomenological study). *Women and Culture*, 9(34), 37-62.
- Izadi, R., Rabiei, Z., & Mirahmadi, S. L. (2021). Discovering and explaining the lived experiences of parents from co-parenting after divorce. *Family Research*, 17(8), 673-684. <https://doi.org/https://doi.org/10.52547/JFR.17.4.673>
- Jalili, S., & et al. (2022). A phenomenological exploration of women's interpretations of life after divorce. *Journal of Continuity and Social Change*, 2(18), 261-278.
- Ji, T. (2015). Asian families at the crossroads: a meeting of east, west, tradition, modernity and gender. *Journal of Marriage & Family*, 77, 1031-1038. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/jomf.12223>
- Jones, G. W., & Yeung, W. J. J. (2014). Marriage in Asia. *Journal of Family Issues*, 35, 1567-1583.
- Keshavarz, M., Shariati, M., Ebadi, A., & Moghadam, Z. B. (2018). Desire and attitude to marriage among unmarried Iranian youth: a qualitative study. *International Journal of Women's Health and Reproduction Sciences*, 6(4), 425-431. <https://doi.org/https://doi.org/10.15296/ijwhr.2018.71>
- McKnight, B. A. (2009). *An Exploratory Study of the Experience of Individuals Cohabiting Through the Process of Divorce* [Alliant International University, California School of Professional Psychology, San Diego].
- Mosadegh, H., Darbani, S. A., & Parsakia, K. (2023). The mediating role of sexual satisfaction in the relationship between personality traits and emotional divorce in men. *Applied Family Therapy Journal (AFTJ)*, 4(4), 191-202. <https://doi.org/10.61838/kman.aftj.4.4.11>
- Navabi Nejad, S., Mohammadi, R., Karimi, Y., & Fallah, A. (2017). The meaning of divorce from the perspective of the divorced individual: A qualitative phenomenological study. *Women and Society (Sociology of Women)*, 8(3), 93-116.
- Navabinejad, S., Rostami, M., & Parsakia, K. (2024). Influences of Family Structure and Intimacy on Emotional Divorce: A Cross-Sectional Analysis. *Journal of Psychosociological Research in Family and Culture*, 2(1), 23-30. <https://doi.org/10.61838/kman.jprfc.2.1.5>
- Parsakia, K., & Darbani, S. A. (2022). Effectiveness of strength-based counseling on self-worth of divorced women. *Applied Family Therapy Journal (AFTJ)*, 3(1), 687-700. <https://journals.kmanpub.com/index.php/aftj/article/view/938>
- Sadeghi Fasaei, S., & Eythari, M. (2018). Typology of life reconstruction patterns after divorce. *Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad*, 15(2), 1-32.
- Shafiei Nia, A., Farzad, V., Hosseinian, S., & Abolmaali Hosseini, K. (2021). Lived experiences of divorced women with unexpected divorces: A qualitative study. *Applied Family Therapy*, 2(4), 192-214.
- Sharma, B. (2011). Mental and emotional impact of divorce on women. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 37(1), 125-131.
- Vaez, K. (2018). Coping strategies of women with post-divorce conditions. *Counseling Research*, 17(68), 172-191.